

فهرست مطالب

مقدمه	۱۵
بخش اول: قوانین و مقررات	۱۹
• تصویب نامه قانون ملی شدن جنگل های کشور (مصوب ۱۳۴۱/۱۰/۲۷ هیأت وزیران)	۲۱
• آئین نامه اجرائی قانون ملی شدن جنگلها (مصوب ۱۳۴۲/۶/۶ هیأت وزیران)	۲۶
• قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل ها و مراتع با اصلاحات بعدی (مصوب ۱۳۴۶/۵/۳۰)	۳۸
• آیین نامه اجرای تبصره ۳ ماده ۳ قانون اصلاحی قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل ها و مراتع کشور (مصوب ۱۳۴۹ ووزرای اقتصاد، دارایی و منابع طبیعی)	۸۴
• آیین نامه اجرایی قاچاق موضوع ماده ۲۸ قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل ها و مراتع کشور (مصوب ۱۳۴۶/۱۲/۶ با اصلاحات مصوب ۱۳۷۱/۱۲/۱۶ هیأت وزیران)	۸۶
• قانون تفسیر «قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۷۴/۲/۱۲ مجمع تشخیص مصلحت نظام	۸۹
• آئین نامه اجرای موضوع مواد ۳۱ و ۳۴ و تبصره ۴ ماده ۳۷ اصلاح قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع	۹۰
• آیین نامه اجرایی ماده (۳۳) اصلاحی قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل ها و مراتع کشور	۹۸
• قرارداد اجاره موضوع ماده (۱۶) آیین نامه	۱۰۹

۶ □ مجموعه قوانین و مقررات منابع طبیعی

- آئین نامه اجرائی قانون اصلاح ماده ۳۴ قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع مصوب ۱۳۵۴/۳/۱۴ و الحاق چند تبصره به آن (مصوب ۱۳۷۴/۷/۲ هیأت وزیران) ۱۱۷
- قانون تمدید زمان اجرای ماده (۳۴) قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع ۱۲۶
- آیین نامه اجرایی تبصره (۵) ماده (۳۴) قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع کشور ۱۲۷
- آیین نامه اجرایی ماده ۴۴ مکرر قانون اصلاح قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع (مصوب ۱۷ و ۱۳۴۹/۹/۲۲) ۱۳۱
- قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع (مصوب ۱۳۶۷/۶/۲۲) ۱۳۳
- آئین نامه اصلاحی آئین نامه اجرایی قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع کشور ۱۳۵
- قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور (مصوب ۱۳۷۱/۷/۵) ۱۴۳
- آئین نامه اجرایی ماده (۱) قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور (مصوب ۱۳۷۱/۱۲/۱۶ هیأت وزیران) ۱۴۵
- آیین نامه اجرایی ماده ۲ قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور (مصوب ۱۳۷۱/۱۲/۱۶ هیأت وزیران) ۱۴۷
- قانون نحوه واگذاری و احیاء اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۵۸/۶/۲۵ ..... ۱۵۱
- لایحه قانونی اصلاح قانون نحوه واگذاری و احیاء اراضی مصوب ۵۸/۱۲/۱۱ شورای انقلاب ۱۶۰
- «لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی نحوه واگذاری و احیاء اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب و لایحه قانونی مربوط به واگذاری زمین به کشاورزان» مصوب ۱۳۵۸/۱۲/۲۸ ..... ۱۶۴

فهرست مطالب □ ۷

- لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیاء اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۵۹/۱/۲۶) ۱۶۸
- آئین نامه اجرائی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیاء اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۵۹/۲/۳۱ ..... ۱۷۲
- دستورالعمل اصلاحی ضوابط واگذاری اراضی منابع ملی و دولتی برای طرح‌های کشاورزی و غیرکشاورزی ۱۸۶
- تصویب‌نامه در خصوص واگذاری اراضی ملی و دولتی ۲۱۴
- آیین‌نامه نصاب اراضی قابل واگذاری به فعالیت‌های مختلف در خارج از حریم شهرها و روستاها ۲۱۶
- ضوابط اجرایی واگذاری اراضی شیبدار (مصوب هیأت وزیران) ۲۱۹
- ماده ۷۵ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۷۳/۱۲/۲۸ ..... ۲۲۴
- آیین نامه اجرایی ماده (۷۵) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین ۲۲۵
- ابلاغیه اصلاحیه دستورالعمل آیین نامه اجرایی ماده ۷۵ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و ۲۲۹
- دستورالعمل آئین نامه اجرائی ماده ۷۵ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در مورد معین مصوب ۷۵/۸/۱۳ ..... ۲۳۰
- هیأت وزیران ۲۳۰
- ماده ۸۴ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳/۱۲/۲۸ ..... ۲۳۵
- قانون تفسیر ماده (۸۴) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین ۲۳۷
- آئین نامه اجرائی تبصره (۱) بند (۵) الحاقی ماده (۸۴) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین ۲۳۸
- دستورالعمل ضوابط و شرایط اعمال تخفیف در اجرای ماده ۸۴ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت ۲۴۴

۸ □ مجموعه قوانین و مقررات منابع طبیعی

- قانون افزایش بهره وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی مصوب
۱۳۸۹/۴/۲۳ ..... ۲۴۷
- آیین نامه اجرایی ماده (۸) قانون افزایش بهره وری بخش کشاورزی و
منابع طبیعی (مصوب ۱۳۹۳/۱۲/۱۰ هیات وزیران) ۲۶۸
- آیین نامه اجرایی تبصره (۲) اصلاحی ماده (۹) قانون افزایش بهره
واری بخش کشاورزی و منابع طبیعی موضوع ماده (۴۵) قانون رفع
موانع تولید رقابت پذیر و ارتقای نظام مالی کشور ۲۷۲
- آیین نامه اجرایی تبصره (۳) الحاقی ماده (۹) قانون افزایش بهره وری
بخش کشاورزی و منابع طبیعی موضوع ماده (۵۴) قانون رفع موانع
تولید رقابت پذیر و ارتقای نظام مالی کشور ۲۷۵
- آیین نامه اجرایی بند (ب) ماده (۱۲) قانون افزایش بهره وری بخش
کشاورزی و منابع طبیعی ۲۸۲
- قانون جامع حدنگار (کاداستر) کشور (مصوب ۱۳۹۳/۱۱/۱۲) ۲۸۶
- قانون مرجع تشخیص اراضی موات و ابطال اسناد آن (مصوب سی ام
آذرماه ۱۳۶۵) ۲۹۳
- آیین نامه اجرایی قانون مرجع تشخیص اراضی موات و ابطال اسناد
آن (مصوب ۶۶/۷/۸ هیأت وزیران) ۲۹۵
- دستورالعمل مربوط به امور شناسایی، تشخیص، ممیزی و تملک
اراضی ملی و دولتی ۳۰۰
- دستورالعمل مقررات و ضوابط نحوه تشخیص حریم روستا مصوب
ستاد مرکزی هیأت های واگذاری و احیای اراضی و اصلاحیه های
مربوط به آن (موضوع تبصره ذیل ماده ۹ آیین نامه اجرایی قانون
مرجع تشخیص اراضی موات و ابطال اسناد آن) ۳۰۶
- اصلاحیه های برخی مواد و تبصره های دستورالعمل مقررات و
ضوابط نحوه تشخیص حریم روستا ۳۰۸
- قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک و نحوه تعیین
آنها (مصوب ۱۳۸۴/۱۰/۱۴) ۳۰۹

فهرست مطالب □ ۹

- صورتجلسه مورخ ۱۳۸۵/۲/۵ ستاد مرکزی هیأت‌های واگذاری زمین ۳۱۳
- قانون ابطال اسناد و فروش رقبات، آب و اراضی موقوفه (مصوب ۱۳۷۱/۱۱/۲۵) ۳۲۰
- قانون الحاق ۲ تبصره به ماده واحده قانون ابطال اسناد فروش رقبات آب و اراضی موقوفه ۳۲۲
- قانون استفساریه تبصره (۵) الحاقی به ماده واحده قانون ابطال اسناد فروش رقبات، آب و اراضی موقوفه (مصوب ۱۳۸۲/۹/۱۹) ۳۲۳
- آیین‌نامه اجرایی قانون ابطال اسناد و فروش رقبات، آب و اراضی موقوفه ۳۲۴
- از قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ ..... ۳۳۴
- از قانون برنامه پنج ساله دوم توسعه مصوب ۱۳۷۳/۹/۲۰ ..... ۳۳۸
- از قانون برنامه پنج ساله سوم توسعه مصوب ۱۳۷۹/۱/۱۷ ..... ۳۴۰
- آیین‌نامه اجرایی بند (الف) ماده (۱۰۴) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۳۴۴
- آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۰۸ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۳۴۷
- از قانون برنامه پنج ساله چهارم توسعه مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱ ..... ۳۵۳
- آیین‌نامه اجرایی بند «ی» ماده (۶۹) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۳۵۵
- آیین‌نامه اجرایی ماده (۷۰) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۳۵۹
- اصلاح آیین‌نامه اجرایی ماده ۷۰ قانون برنامه چهارم توسعه وزارت جهاد کشاورزی ۳۶۳
- از قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه مصوب ۱۳۸۹ ..... ۳۶۵
- برنامه بهینه‌سازی پایش، حفظ، بهره‌برداری و مدیریت جنگل‌های کشور ۳۶۷

۱۰ □ مجموعه قوانین و مقررات منابع طبیعی

- از کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازاتهای بازدارنده) مصوب ۱۳۷۵/۳/۲ ..... ۳۷۵
- سیاست های دولت در مورد صیانت از جنگل های شمال کشور ۳۷۷
- برنامه جامع صیانت از جنگلهای شمال کشور (حفظ، نگهداری و توسعه جنگلهای شمال) ۳۷۹
- از قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن (مصوب ۱۳۸۷/۲/۲۵) ۳۸۸
- قانون تسهیل تنظیم اسناد در دفاتر اسناد رسمی مصوب ۱۳۸۵/۰۵/۲۴ .... ۳۸۹
- آیین نامه اجرایی قانون تسهیل تنظیم اسناد در دفاتر اسناد رسمی (مصوب هیات وزیران ۱۳۸۶/۱۲/۲۶) ۳۹۱
- قانون تعیین تکلیف وضعیت ثبتي اراضی و ساختمانهای فاقد سند رسمی مصوب ۱۳۹۰/۹/۲۰ ..... ۳۹۶
- آیین نامه اجرایی آمادگی مقابله با پدیده گرد و غبار ۴۰۳
- از قانون برنامه پنج ساله ششم مصوب ۱۳۹۵ ..... ۴۰۸
- قانون جلوگیری از خرد شدن اراضی کشاورزی و ایجاد قطعات مناسب فنی، اقتصادی مصوب ۱۳۸۵/۱۱/۲۱ ..... ۴۱۳
- آیین نامه اجرایی قانون جلوگیری از خرد شدن اراضی کشاورزی و ایجاد قطعات مناسب فنی، اقتصادی ۴۱۵
- تصویب نامه در خصوص حدنصاب فنی و اقتصادی اراضی کشاورزی (زرعی و باغی) موضوع ماده (۱) قانون جلوگیری از خرد شدن اراضی کشاورزی و ایجاد قطعات مناسب فنی، اقتصادی – مصوب ۱۳۸۵- ۴۱۹
- قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب های کشور مصوب ۱۳۹۶/۲/۴ .... ۴۲۱
- قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۶/۴/۲۵ ..... ۴۲۳
- آیین نامه اجرایی نظام صنفی کارهای کشاورزی و منابع طبیعی ۴۳۹
- آیین نامه اجرایی تبصره ماده (۱۴) قانون هوای پاک ۴۵۰

- بخش دوم: آرای هیأت عمومی ۴۵۳
- فصل اول: آرای وحدت رویه دیوان عدالت اداری ۴۵۵
- ۱- اعتراض سازمان جنگلها و مراتع و ادارات منابع طبیعی به ۴۵۵
  - اجرای مقررات ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره برداری ۴۵۵
  - ۲- درخصوص نحوه واگذاری نهالستانهای عمومی و ایستگاه های تولید بذر و نهال ۴۵۷
  - ۳- ترهین اسناد اراضی و واگذاری موضوع مادتين ۳۱ و ۳۲ لایحه قانونی نحوه واگذاری اراضی ۴۶۱
  - ۴- بهره برداری از طرحهای موضوع واگذاری مواد (۳۱ و ۳۲) ۴۶۳
  - لایحه قانونی نحوه واگذاری اراضی ۴۶۳
  - ۵- ممنوعیت واگذاری نهالستانهای عمومی، ایستگاه های تولید بذر و نهال ۴۶۷
  - ۶- سلب صلاحیت دیوان عدالت اداری در رسیدگی به آرای قطعی ۴۷۲
  - کمیسیون ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل ها و مراتع ۴۷۲
  - ۷- ابطال ماده ۶ آیین نامه اجرائی قانون مرجع تشخیص اراضی موات مصوب ۱۳۶۶/۷/۸ هیأت وزیران ۲- بند ۳۳۴ مجموعه بخشنامه های ثبتی ۳ تبصره ماده ۳۱ آیین نامه قانون دفاتر اسناد رسمی مصوب ۱۳۱۷ ..... ۴۷۶
  - ۸- ابطال بند یک ماده ۳۷ دستورالعملهای واگذاری حق بهره برداری از اراضی ملی و دولتی ۴۸۰
  - ۹- نحوه پذیرش اسناد عادی در اعتراض اشخاص به اجرای مقررات موضوع ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل ها و مراتع ۴۸۴
  - ۱۰- عدم واگذاری اراضی خلع ید شده به متصرفین عدوانی اراضی ملی و دولتی ۴۸۷
  - ۱۱- لزوم رعایت نحوه واگذاری موضوع ماده ۳۴ اصلاحی ۵۰۱

- ۱۲- عدم ابطال ماده ۲ شیوه نامه ماده ۱۱ آیین نامه اجرایی قانون اصلاح ماده ۳۳ قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع کشور ۵۰۵
- ۱۳- وصول اجاره بها نسبت به اراضی ملی واگذاری بدون تخفیف ۵۱۲
- ۱۴- عدم جواز قانونی دائر به پرداخت بهاء و یا معوض اراضی که در اجرای ماده ۵۶ قانون جنگلها و مراتع کشور ملی اعلام می گردد به مالکان قبلی آنها ۵۱۶
- ۱۵- عدم ابطال ماده ۳ آیین نامه اجرایی قانون تسهیل تنظیم اسناد در دفاتر اسناد رسمی ۵۱۹
- ۱۶- ابطال بند (۱) بخشنامه شماره ۱۶۰۲۸/۹۰- ۱۳۹۰/۱/۱۹ رئیس سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری ۵۳۱
- فصل دوم: آرای وحدت رویه دیوانعالی کشور ۵۳۷
- ۱- تعقیب جزایی تجاوز به منابع ملی شده به شرط اجرای مقررات ماده (۵۶) قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها ۵۳۷
- ۲- جنحه یا خلاف بودن مجازات قطع یا ریشه کن کردن یا سوزاندن نهال جنگلی رأی وحدت رویه ردیف ۱۷/۵۳ مورخ ۱۳۵۳/۳/۱۵ ..... ۵۴۱
- ۳- قطعی نبودن آرای هیأت تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع ماده ۵۶ قانون جنگلها و مراتع ۵۴۵
- ۴- قابل اعتراض بودن آرای هیأت تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع ماده ۵۶ جنگلها و مراتع ۵۵۰
- ۵- عدم صدور سند مالکیت بنام دولت نافی مالکیت دولت نسبت به منابع ملی شده نیست ۵۵۶
- ۶- تعیین مرجع رسیدگی کننده به اعتراض مربوط به اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع کشور مصوب ۱۳۴۶ فارغ از محل وقوع اراضی ۵۶۱
- ۷- در خصوص اعمال ارتكابی متهمان در مورد تخریب منابع طبیعی و محیط زیست ۵۶۷

فهرست مطالب □ ۱۳

- ۸- صلاحیت مرجع رسیدگی کننده به جرایم مرتکبان حمل چوب جنگلی غیرمجاز ۵۷۳
- ۹- احداث دامداری و سایر موارد مذکور در آن در روستاها با موافقت سازمانهای جهاد کشاورزی ۵۷۹
- ۱۰- در مورد صلاحیت مرجع قضایی رسیدگی کننده به جرایم مرتکبان حمل چوب جنگلی غیرمجاز ۵۸۳
- ۱۱- صلاحیت دبیرخانه هیأت موضوع ماده واحده قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع در رسیدگی به پرونده‌هایی که در مرجع قضایی مطرح گردیده و منتهی به صدور رأی قطعی نشده باشد ۵۸۹

بخش سوم: نظریات مشورتی اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه

- ..... (در خصوص منابع طبیعی) ۵۹۵
- ۱- نظریه مشورتی ۶۲/۳/۸-۷/۵۸۲ ..... ۵۹۷
- ۲- نظریه مشورتی ۶۲/۱۱/۲۶-۷/۵۶۷۴ ..... ۵۹۷
- ۳- نظریه مشورتی ۶۸/۱۰/۲۷ - ۷/۵۴۳۸ ..... ۵۹۷
- ۴- نظریه مشورتی ۱۳۷۲/۸/۳ - ۷/۵۲۵۸ ..... ۵۹۸
- ۵- نظریه مشورتی ۱۳۷۳/۸/۵ - ۷/۳۷۳۹ ..... ۵۹۸
- ۶- نظریه مشورتی ۱۳۷۳/۸/۲۶- ۷/۳۶۴۲ ..... ۵۹۹
- ۷- نظریه مشورتی ۱۳۷۴/۰۱/۲۹ - ۷/۹۰۵۸ ..... ۵۹۹
- ۸- نظریه مشورتی ۷۴/۱۱/۳۰ - ۷/۷۳۴۷ ..... ۵۹۹
- ۹- نظریه مشورتی ۱۳۷۴/۱۹ - ۷/۸۲۲۹ ..... ۶۰۰
- ۱۰- نظریه مشورتی ۷۷/۳/۲۵-۷/۴۵۳۹ ..... ۶۰۱
- ۱۱- نظریه مشورتی ۷۷/۴/۱۵-۷/۱۹۵۵ ..... ۶۰۲
- ۱۲- نظریه مشورتی ۷۷/۸/۷-۷/۵۷۸۸ ..... ۶۰۲
- ۱۳- نظریه مشورتی ۷۷/۸/۲۴-۷/۵۹۷۸ ..... ۶۰۳
- ۱۴- نظریه مشورتی ۱۳۷۸/۲/۲- ۷/۲۱۴ ..... ۶۰۳

۱۴ □ مجموعه قوانین و مقررات منابع طبیعی

- ۱۵- نظریه مشورتی ۷/۹۳۴۰ - ۱۳۷۸/۱۲/۲۴ ..... ۶۰۴
- ۱۶- نظریه مشورتی ۷/۴۴۷۱ - ۱۳۸۰/۵/۱۵ ..... ۶۰۴
- ۱۷- نظریه مشورتی ۷/۲۰۱۴ - ۱۳۸۱/۳/۸ ..... ۶۰۵
- ۱۸- نظریه مشورتی ۷/۴۰۵۹ - ۱۳۸۱/۷/۲۷ ..... ۶۰۵
- ۱۹- نظریه مشورتی ۷/۱۶۳۶ - ۹۱/۸/۹ ..... ۶۰۵
- ۲۰- نظریه مشورتی ۷/۹۲/۲۵۳۷ - ۱۳۹۲/۱۲/۲۸ ..... ۶۰۷
- ۲۱- نظریه مشورتی ۷/۹۳/۳۷۲ - ۱۳۹۳/۲/۲۱ ..... ۶۰۷
- ۲۲- نظریه مشورتی ۱۵۶۳/۹۳/۷ - ۱۳۹۳/۷/۵ ..... ۶۰۸
- ۲۳ - نظریه مشورتی شماره ۷/۹۴/۹۰۱ - ۱۳۹۴/۴/۱۰ ..... ۶۱۰
- ۲۴- نظریه مشورتی ۷/۹۴/ ۹۶۵ - ۱۳۹۴/۴/۱۶ ..... ۶۱۱